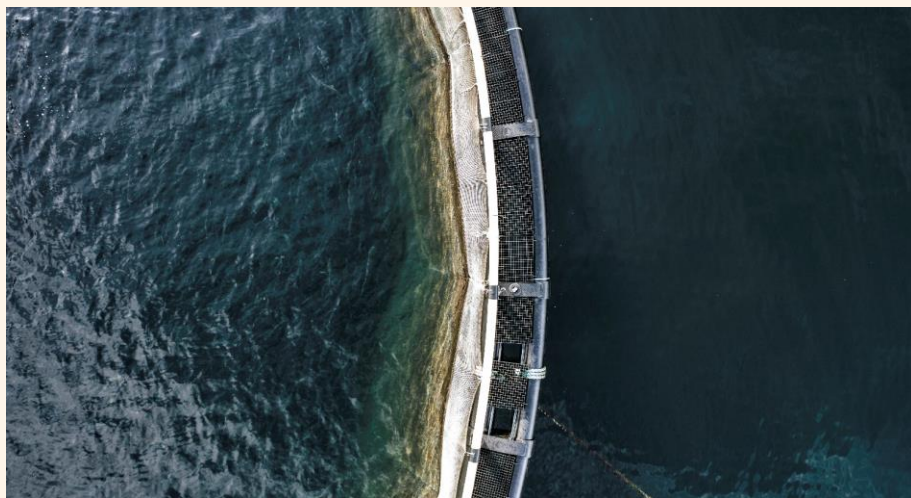

Antibiotika till livsmedels- producerande djur & nya antibiotikakriterier

Utbildningsmaterial riktat till inköpare och
leverantörer.

Version 1.2
© 2020 Axfoundation

AXFOUNDATION

AXFOUNDATION

Antibiotikaresistens - ett globalt folkhälsoproblem som livsmedelsbranschen har möjlighet att påverka

Antibiotika är ett av våra mest viktiga läkemedel. Men en kraftig överanvändning leder till en snabb utveckling och spridning av resistent bakterier. Medicinen biter helt enkelt längre. Vi står inför ett globalt folkhälsoproblem där cirka 1,2 miljoner dödsfall årligen beror på infektioner orsakade av resistent bakterier. Den siffran befaras öka till 10 miljoner år 2050 om inte krafttag tas. För att säkerställa att antibiotika kommer vara verksamt även imorgon behöver vi begränsa utvecklingen av antibiotikaresistent bakterier. Här har alla aktörer inom livsmedelsbranschen såväl ansvar som möjlighet att påverka.

Idag används globalt sett mer antibiotika till friska djur än till sjuka människor. Överanvändning inom livsmedelsproduktionen är omfattande vilket bidrar till en växande antibiotikaresistens bland bakterier som finns hos både djur och människor. Även om Sverige på många sätt är ett föregångsland som visat att det går att minska användningen av antibiotika markant med bibehållen produktion, så är handeln med livsmedel global – därför krävs globala lösningar.

Dagens antibiotikalagstiftning på lands- och EU-nivå når inte hela vägen fram på alla platser – därför behövs det ambitiösa samt frivilliga antibiotikakriterier och branschöverenskommelser så att inköpare inom livsmedelsbranschen kan ställa krav vid inköp, oavsett var i världen maten är producerad.

Axfoundations uppdaterade Antibiotikakriterier antogs 2020. Det är den lista med 8 kriterier och tillhörande frågebatteri som företag och andra organisationer kan använda i dialog med leverantörer av kött, mejeriprodukter och sjömat för att bidra till en ansvarsfull användning av antibiotika i djuruppfödningen och minska risken för utveckling av antibiotikaresistens. Tillsammans med det här utbildningsmaterialet hoppas vi att det ska bli ett handfast verktyg i din arbetsvardag.

Alla aktörer inom livsmedelsbranschen – från producent till grossist, inköpare och konsument – har ett ansvar och en möjlighet att påverka utvecklingen i rätt riktning. De val och beslut som du tar gör skillnad.

Maria Smith, Generalsekreterare Axfoundation

AXFOUNDATION

Innehåll

1 Introduktion

Fakta: Antibiotika och antibiotikaresistens

Nuläge och statistik

Livsmedelsproduktion och antibiotikaresistens

Det här kan livsmedelsbranschen göra

2 Drivkrafter för förändring

Agenda 2030, One Health och Sveriges strategi

Konsumenters inställning

Lantbrukarens centrala roll

3 Några konkreta lösningar

Ny och uppdaterad lagstiftning

Axfoundations antibiotikakriterier med tillhörande frågebatteri

Svensk dagligvaruhandels branschöverenskommelse

4 Summering

Vad kan du göra?

Ordlista

Tips om du vill lära dig mer

Det här är ett introduktionsmaterial och kunskapsunderlag om antibiotikaresistens och de antibiotikakriterier med tillhörande frågebatteri som används inom dagligvaruhandeln och livsmedelsbranschen i Sverige. Materialet riktar sig särskilt till dig som arbetar med inköp eller som leverantör av kött, mejeriprodukter och sjömat.

AXFOUNDATION

Introduktion

Fakta: Antibiotika och antibiotikaresistens

Nuläge och statistik

Livsmedelsproduktion och antibiotikaresistens

Det här kan livsmedelsbranschen göra

AXFOUNDATION

Överblick: Antibiotikaresistens i siffror

1,2
miljoner

Globalt beror ca **1,2 miljoner dödsfall** årligen på infektioner orsakade av resistenta bakterier.

* [the Lancet](#)

10
milj

År 2050 beräknas **10 miljoner** människor dö i antibiotikaresistenta infektioner om inte krafttag tas för att motverka utvecklingen.

* [Review on Antimicrobial Resistance](#)

Idag används ca **70%** av all antibiotika på en global nivå till djuruppfödning och därmed bara **30%** för hälso- och sjukvård av människor.

* [Our World in Data](#)

70%

Sverige har kommit långt i att minimera onödig och överdriven användning av antibiotika. Andelen antibiotika till djursektorn är ca **13%**.

* [Statens Veterinärmedicinska Anstalt \(SVA\)](#)

13%

AXFOUNDATION

Vad är antibiotika?

Antibiotika är **ett av våra allra viktigaste läkemedel**. Det finns mer än 15 olika klasser av antibiotika som har olika kemiska strukturer och olika verkningsmekanismer. Exempel på dessa klasser är penicillin, cefalosporiner och fluorokinoloner.

Antibiotika är inte verksamt mot virus utan endast mot bakterier. Vissa antibiotika påverkar bara en del av alla de olika typer av bakterier som finns, dessa antibiotika säger man ha ett **smalt spektrum** såsom t.ex. penicillin. Antibiotika som påverkar många olika bakterier sägs ha ett **brett spektrum**.

Antibiotika är **läkemedel som kan döda eller hämma tillväxten av bakterier** för att bota infektioner hos människor, djur och ibland även växter.

Vad är antibiotikaresistens?

En bakterie är **resistent** när särskilda antibiotika inte längre kan döda eller hämma tillväxten av den.

Antibiotikaresistens är ett naturligt fenomen, som orsakas av slumpmässiga genetiska förändringar i bakteriernas arvsmassa, som påskyndas genom felaktig eller överdriven antibiotikaanvändning.

Trots att resistens utvecklas genom slumpmässiga förändringar, **påskyndar en överdriven och felaktig användning av antibiotika** uppkomsten och spridningen av antibiotikaresistenta bakterier. Bakterier som utvecklat resistens mot många olika antibiotika kallas multiresistenta, ett exempel är MRSA (Meticillinresistenta Staphylococcus Aureu).

När icke resistent bakterier exponeras för antibiotika dör eller tillväxthämmas de, medan resistent bakterier obehindrat fortsätter att växa, föröka sig och spridas.

När bredspektrumantibiotika används påverkas den normala bakteriefloran i betydligt större omfattning. Att i **första hand använda smalspektrumantibiotika**, exempelvis penicillin, bedöms kunna bidra till en lägre grad av antibiotikaresistens.

Ökad förekomst av antibiotikaresistenta bakterier är ett reellt hot för såväl människors som djurs hälsa. Resistenta bakterier sprids och överförs mellan människor, via djur och livsmedel samt i vår miljö.

Varför är antibiotikaresistens ett problem?

WHO klassar **antibiotikaresistens som ett hot mot mänskligheten** då det idag är ett av de allvarligaste folkhälsoproblemen. Varje år **dör cirka 1,2 miljoner personer globalt, varav 25 000 bara i EU**, som en följd av antibiotikaresistens. Det finns prognoser som bedömer att antibiotikaresistens kommer att orsaka fler dödsfall än cancer år 2050* - om inget görs. I Sverige uppskattas att 2030 kommer dubbelt så många personer drabbas av resistenta bakterier jämfört med år 2018**.

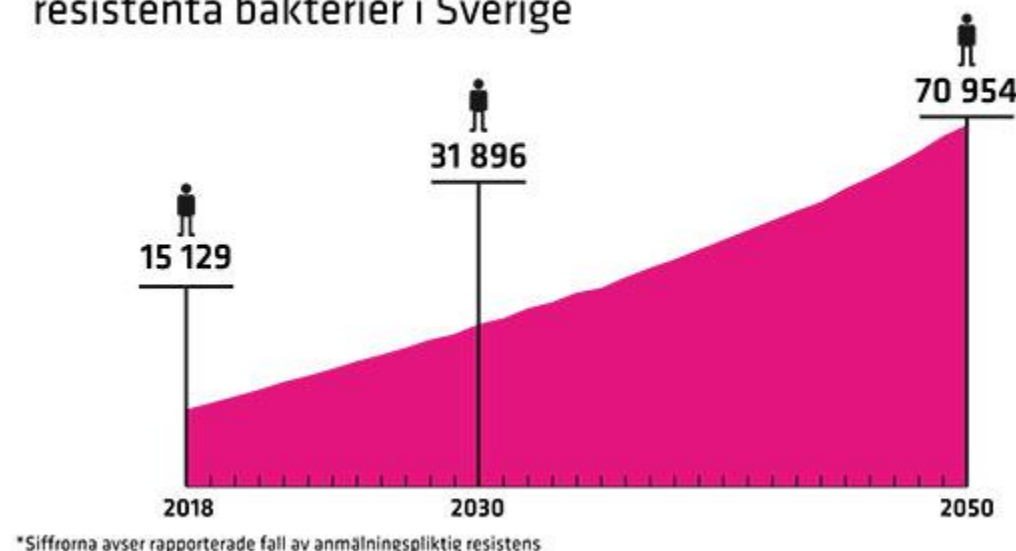
Att behandla infektioner som orsakas av resistenta bakterier är svårt. I vissa fall finns inte en adekvat behandling att sätta in. Det kan leda till komplikationer och att det behövs mer, alternativ och/eller dyrare vård som kan ge svårare biverkningar och sämre effekt.

Eftersom resistensen ökar och **framtagandet av nya, verksamma antibiotika är en utmaning** och därmed starkt begränsat, är antibiotikaresistensproblemet ett stort och ökande hot mot folkhälsan.

* The Lancet

** Folkhälsomyndigheten

Så många kan drabbas av resistenta bakterier i Sverige

Källa: [Folkhälsomyndigheten](#)

Samhällskostnader och effekter av antibiotikaresistens

Folkhälsomyndigheten har gjort uppskattningar och prognoser om nuvarande och framtida **samhällskostnader för antibiotikaresistens i Sverige**. Analysen visar att de totala direkta kostnaderna för sjukvård och produktionsbortfall ökar markant. År 2018 uppgick kostnaderna till 250 miljoner, men år **2050 beräknas kostnaderna vara tre gånger så stora*** om inte krafttag tas.

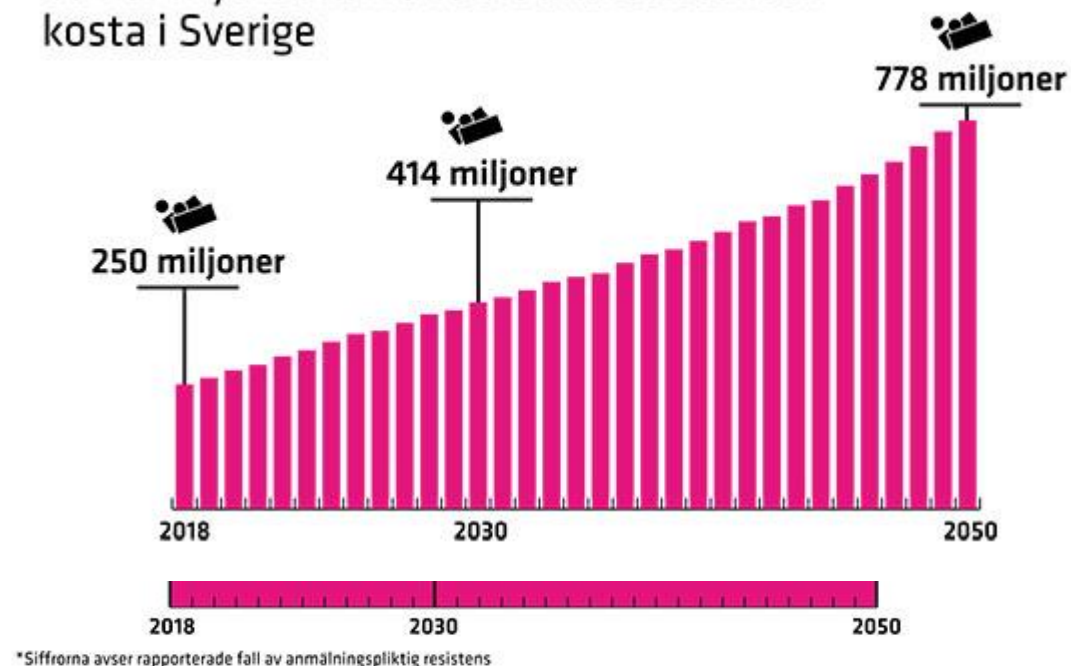
Ytterligare effekter är att infektioner orsakade av resistenta bakterier nästan **fördubblar risken för människor att avlida** om den är allvarlig. Dessutom känner sig patienter som blir smittbärare ofta stigmatiserade, och i vissa fall tvingas patienter gå på kontroller under lång tid tills de blivit av med smittan.

Lösningen handlar om att se till att antibiotika förblir verksamt. Nyckel till att nå detta är ansvarsfull användning av antibiotika, det vill säga en djurhållning som främjar friska djur.

[Folkhälsomyndigheten](#)

Så här mycket kan antibiotikaresistensen kosta i Sverige

Källa: [Folkhälsomyndigheten](#)

AXFOUNDATION

Antibiotikaanvändning till djur

Antibiotikaanvändning inom livsmedelsproduktion sker med olika syfte, men endast nödvändig sjukdomsbehandling är befogad:

Nödvändig sjukdomsbehandling

Antibiotika ges för att behandla bakteriella infektioner hos djuren, i till exempel luftvägar, tarm, juver och livmoder.

Felaktig/onödig förebyggande behandling

Felaktig och/eller onödig användning innebär att djur ges antibiotika trots att de är friska. Det sker exempelvis genom behandling i förebyggande syfte och ofta gruppbehandling. Denna överdrivna användning av antibiotika inom djurproduktion ökar risken för utbredning av resistenta bakterier.

Felaktig/onödig tillväxtbehandling

Felaktig/onödig tillväxtbehandling i syfte att få djuret att växa snabbare. Denna användning ökar risken resistenta bakterier.

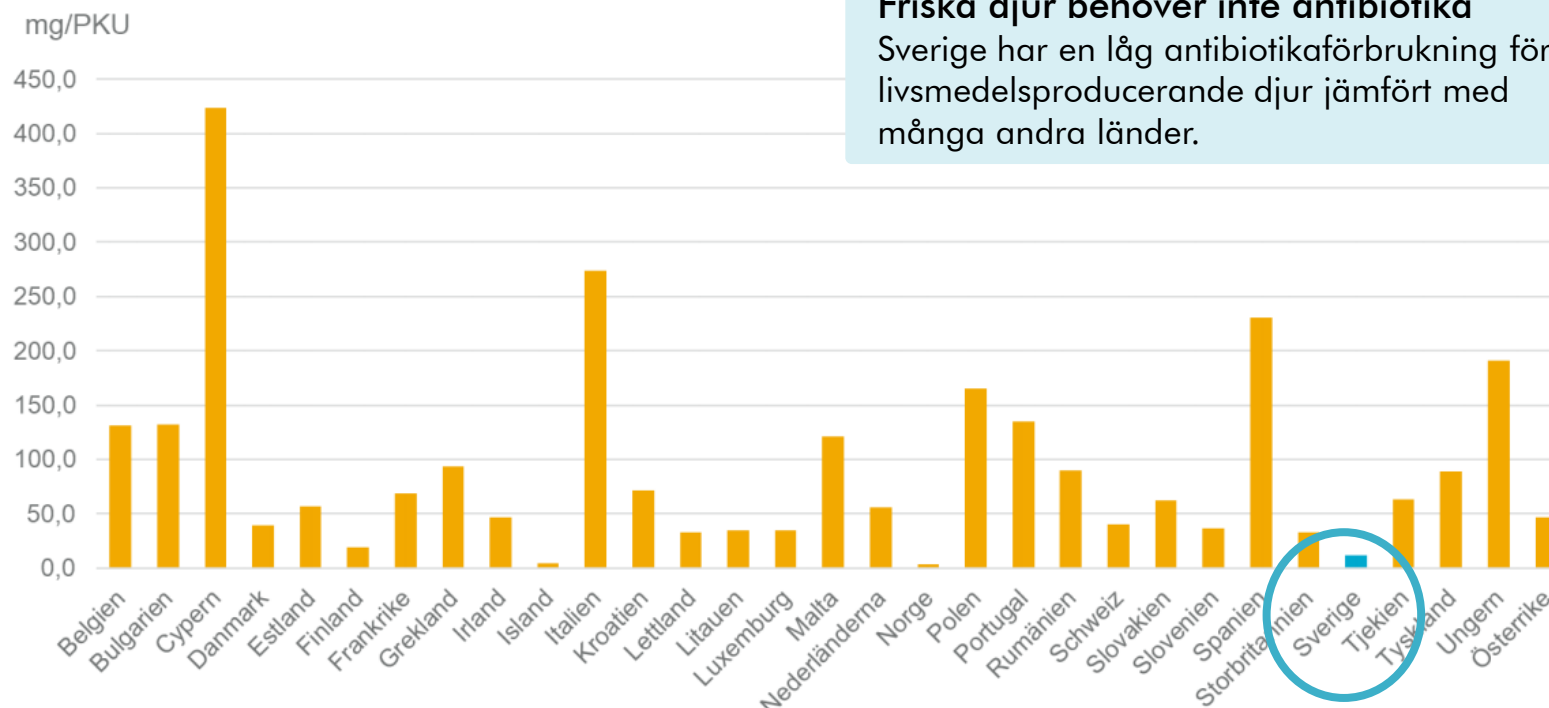

Stor skillnad mellan länder i mängd antibiotika

Det är stora skillnader mellan länder vad gäller **hur mycket antibiotika som används** till livsmedelsproducerande djur.

Sverige är ett av de länder som har **lägst förbrukning** av antibiotika inom djuruppfödning i Europa. Högst förbrukning i Europa har Cypern, Spanien och Italien.

Sverige har visat att det går att minska användningen av antibiotika i djurhållningen radikalt med **bibehållen produktion** av kött.

Friska djur behöver inte antibiotika

Sverige har en låg antibiotikaförbrukning för livsmedelsproducerande djur jämfört med många andra länder.

Figur: Försäljning av antibiotika för livsmedelsproducerande djur 2017 uttryckt som mg aktiv substans per populationskorrektionsenhet (PKU). PKU motsvarar ungefär den sammanlagda vikten av levande djur i ett land, uttryckt i kilo. Måttet är trubbigt och därför ska siffrorna tolkas med försiktighet. Källa: [Europeiska läkemedelsmyndigheten](#)

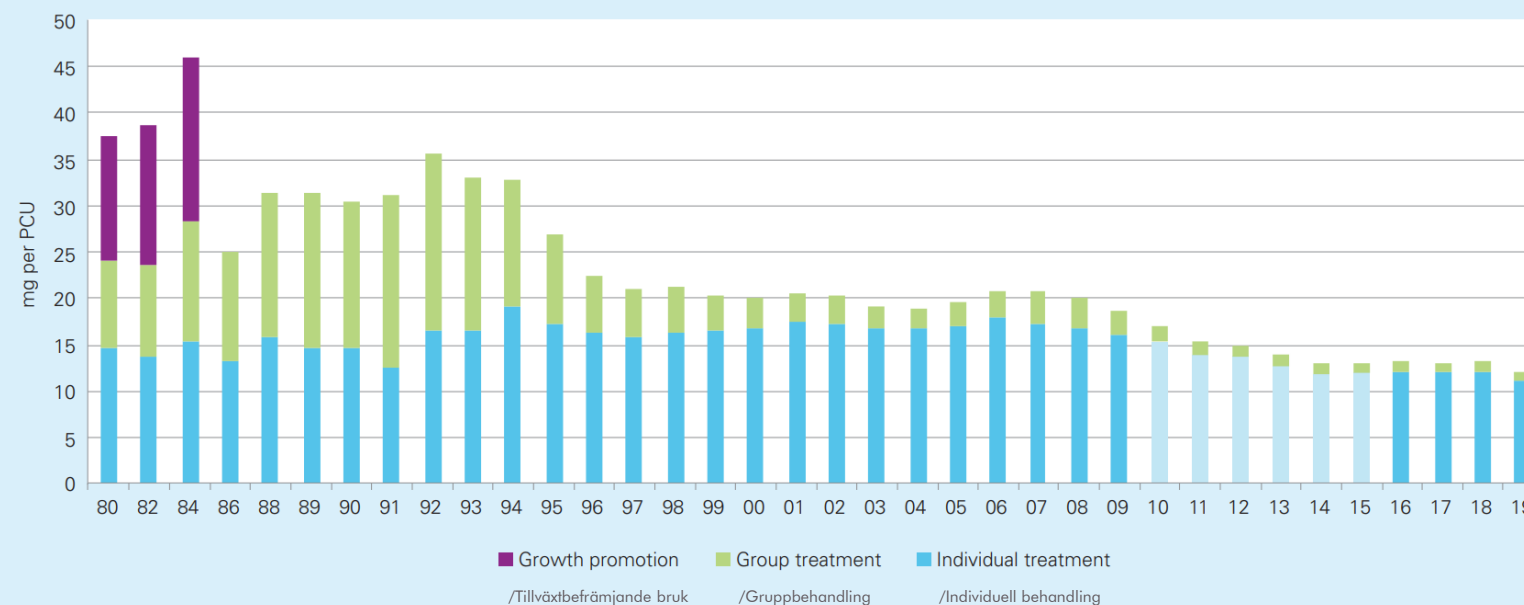

Stor skillnad mellan länder i hur antibiotika används

Det är också stora skillnader mellan länder vad gäller **hur** antibiotika används. I Sverige används antibiotika främst för **individuell behandling** av djur.

Gruppbehandling av djur har minskat kraftigt sedan 90-talet i Sverige, men medicinering av hela djurgrupper via foder eller vatten är mycket vanligt i många länder.

Antibiotika i rent **tillväxtökande syfte** förbjöds i Sverige 1986 och inom EU 2006. I många andra länder är sådan användning fortfarande tillåten.

Figur: Försäljning av antibiotika för djur i Sverige uttryckt som mg aktiv substans per populationskorrektionsenhet (PKU). PKU motsvarar ungefär den sammanlagda vikten av levande djur i ett land, uttryckt i kilo. Data för 2010-2015 är något osäkra p.g.a. ett visst bortfall. Detta markeras med ljusare färg. Källa: [Swedres-Swarm 2019](#).

Stor skillnad mellan producenter inom ett land

Handel sker med leverantörer - inte med länder. Därför ska nationella medeltal tolkas med försiktighet. **Inom ett land kan finnas stora skillnader i användning av antibiotika mellan olika lantbrukare och producenter.**

Det finns exempelvis producenter i Cypern med mycket begränsad användning, jämte de med mycket hög. Likväl som det i Sverige, som figuren visar, kan finnas stora skillnader mellan producenter.

Den löpande leverantörsdialogen kring frågan om antibiotika är därför av största vikt i alla handelsrelationer.

Figur: Antal behandlingar med antibiotika hos 60 stycken olika grisbesättningar i Sverige. Källa: Sjölund och medförf. Antimicrobial usage in 60 Swedish farrow-to-finish pig herds. Prev. Vet. Med. 2015 121:257-64. Epub 2015 Jul 18.

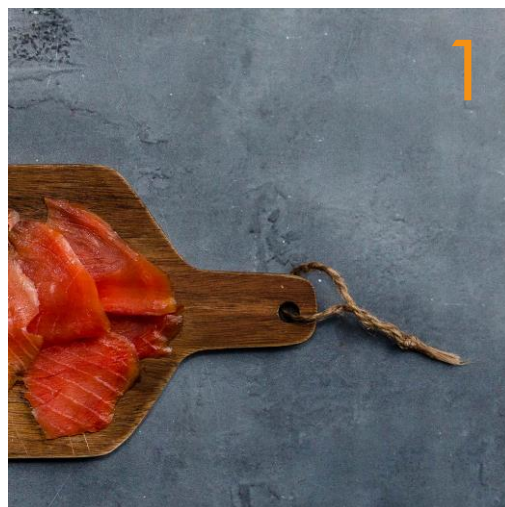

AXFOUNDATION

Livsmedel & antibiotika: 3 saker att ha i bakhuvudet

Ofta uppstår missförstånd när det gäller antibiotika inom livsmedelsproduktion. Det kan röra allt från rester av läkemedel i livsmedel till växtodling. Här är tre saker som är bra att känna till.

Antibiotikaresterna i maten är så små att de inte är en hälsorisk för människor: Inom EU finns strikta regler för hur mycket rester av antibiotika som får finnas i mat. Reglerna säger också att djur som behandlats med antibiotika t.ex. inte får slaktas direkt.

Risken för människor att smittas med antibiotikaresistenta bakterier via maten bedöms vara liten: Risken är istället större att lantbrukare smittas direkt av sina djur och sedan sprider de resistenta bakterierna vidare till andra människor.

Antibiotika används även i växtodling: Främst sker detta i fruktodling med syftet att skydda träd från bakteriella sjukdomar. Användningen är marginell jämfört med djursektorn, men innebär att antibiotika appliceras direkt i den externa miljön.

Vad är då orsaken till den snabba utvecklingen och spridningen av antibiotikaresistenta bakterier?

Den antibiotikaresistensutmaning som vi står inför beror på främst tre saker*:

1

Felaktig och/eller överanvändning av antibiotika inom human- respektive djursjukvård.

2

Onödig användning i djuruppfödning, som tillväxtbefrämjare eller behandling i förebyggande syfte.

3

Ökad spridning av resistent bakterier på grund av hygienbrister, ökat resande och mer globala livsmedelskedjor.

* [ReAct](#)

AXFOUNDATION

Vad behöver göras för att minska antibiotikaresistensproblematiken?

För att vända trenden behöver ett stort, och i många fall ökat, ansvar tas inom alla sektorer som använder antibiotika. Insatser från många håll behövs – från många olika aktörer och i alla världens länder. Tre områden som gör stor skillnad:

Arbeta förebyggande för att minska risken för infektioner och smittspridning.

Friska människor och djur behöver inte antibiotika. Det bästa sättet att minska antibiotikaanvändningen är att förhindra att sjukdomarna uppkommer genom förbättrad hygien och skötsel, avel för friskare djur samt vaccinering.

Minska onödig och överdriven användning av antibiotika i livsmedelsproduktionen.

Ju mer antibiotika vi använder, desto större är risken för resistenta bakterier. Därför är det viktigt att antibiotika bara används när det verkligen behövs och på rätt sätt.

Minska utsläppen av antibiotika i miljön.

Produktion av antibiotika som inte medför miljöskadliga utsläpp och förbättrad reningen av avloppsvatten är viktiga områden för att minska tillflödet av antibiotika till miljön.

Det här kan livsmedelsbranschen göra

Livsmedelskedjan har ett ansvar och en möjlighet att bidra till minskad utveckling och spridning av antibiotikaresistens. Alla aktörer, **från producenter till grossister och inköpare**, kan i sin arbetsvardag bidra till en bättre djurhållning med minskad antibiotikaanvändning.

Visserligen skiljer sig djurhållningen åt globalt utifrån exempelvis tradition, klimat, avelsinriktning, vilka infektionssjukdomar som finns och vilka behandlingsstrategier som dominerar. Men oavsett produktionsland bör ett antal **generella principer** tillämpas för att minska antibiotikaanvändningen.

Friska **välståndande djur och god hygien** är grunden för ett minimerat behov av antibiotika. Friska djur innebär att djuren inte behöver behandlas med läkemedel och därigenom minskar risken för utveckling och spridning av antibiotikaresistenta bakterier. Genom förebyggande djurhälsovård, god djurmiljö, god skötsel, lämpligt djurmateriel och fullvärdigt foder minskas risken för sjukdomsutbrott.

Alla aktörer i livsmedelsbranschen - från producent till inköpare - kan bidra till att:

- 1 Förhindra att smittor sprids **mellan anläggningar** (externt smittskydd).
- 2 Förhindra att smittspridning mellan djuren **inom en anläggning** sker (internt smittskydd).
- 3 Förbättra **djurens förutsättningar** för att kunna hantera smittämnen, det vill säga att djuren är robusta, har en god välfärd och har ett starkt immunförsvar.

Axfoundations antibiotikakriterier med tillhörande frågebatteri är ett konkret verktyg i arbetet med att ställa relevanta leverantörskrav, följa upp dessa samt ha en kontinuerlig leverantörsdialog. På så sätt kan varje enskild aktör i livsmedelsbranschen påverka sin leverantörskedja i rätt riktning.

[Ladda ner kriterierna](#)

AXFOUNDATION

Så här kan inköpare bidra till minskad antibiotikaanvändning och bättre djurvälfärd

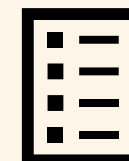
Genom kontinuerlig leverantörsdialog kan varje enskild aktör påverka sin leverantörskedja i rätt riktning.

Antibiotikakriterierna ger stöd vid inköp av såväl kött och mejeriprodukter som sjömat.

Dialog med leverantör om förbättringar

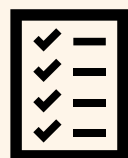
Kravställan gentemot leverantörer

Antibiotikakriterierna består av åtta kriterier som kan användas i inköpsarbetet som en kravställan till leverantörer vid inköp livsmedel.

Uppföljning med leverantörer

Frågebatteriet kopplat till kriterierna är ett verktyg för uppföljning och dialog med leverantörer i frågan om antibiotika och djurhållning.

AXFOUNDATION

Drivkrafter för förändring

Agenda 2030, One Health och Sveriges strategi

Konsumenters inställning

Lantbrukarens centrala roll

AXFOUNDATION

Drivkrafter för förändring

Idag ligger problematiken med resistenta bakterier högt upp på den globala politiska agendan - och det finns flera starka drivkrafter för förändring.

GLOBALA MÅLEN för hållbar utveckling

Inom ramen för **Agenda 2030** är en ansvarsfull antibiotikaanvändning inom djurhållning en viktig del i uppfyllandet av flera av de 17 globala målen för hållbar utveckling.

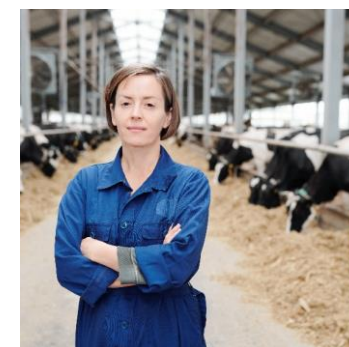
På den politiska nivån används det globala perspektivet **One Health** som utgår från att människors, djurens och miljöns hälsa är sammankopplade, för att systematiskt angripa problemet.

Även den svenska regeringen har ett stort intresse i frågan och driver en **Svensk strategi för arbetet mot antibiotikaresistens**.

I Sverige syns dessutom tecken på att **konsumenter** i allt större utsträckning prioriterar livsmedelsproduktion med restriktiv antibiotikaanvändning.

Samtidigt är **lantbrukare** på andra ändan av livsmedelskedjan centrala för att bygga upp en lönsam och hållbar produktion.

Tillsammans utgör dessa starka drivkrafter som skapar kraft för förändring

AXFOUNDATION

Agenda 2030, One Health och Sveriges strategi

Agenda 2030 ska nås inom ett decennium och genomförandet bygger på deltagande från samhällets samtliga sektorer. Att främja en ansvarsfull antibiotikaanvändning inom djurhållning är en viktig del i uppfyllandet av flera av de 17 globala målen för hållbar utveckling. Inte minst är det viktigt för mål 1 att avskaffa hunger, mål 2 att utrota fattigdom, och mål 3 en god hälsa och välbefinnande för alla.

För att globalt arbeta tillsammans om antibiotikaresistensfrågan finns också ett trepartsavtal mellan Världshälsoorganisationen (WHO), FNs livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) och Världsorganisationen för djurhälsa (OIE). Avtalet är framtaget ur perspektivet **One Health** som utgår från att **människors, djurens och miljöns hälsa är sammankopplade**. Detta systematiska angreppssätt är viktigt när lösningar på frågor ska utvecklas, som t.ex. att säkra livsmedelssäkerhet, minska uppkomsten av smittsamma sjukdomar och begränsa utvecklingen av antibiotikaresistens.

Från svenska regeringens sida drivs frågan om antibiotikaresistens genom bland annat den **svenska strategin för arbetet mot antibiotikaresistens**. Strategin har som övergripande målsättning att bevara möjligheten till effektiv behandling av bakteriella infektioner hos människa och djur. Såväl den svenska regering som de globala organisationerna bakom trepartsavtalet fokuserar sitt arbete på några strategiskt viktiga områden, bland annat att:

Öka kännedomen och medvetenheten om ansvarsfull antibiotikaanvändning.

Optimera användningen av antibiotika.

Säkra kapacitet och stärka uppföljning samt forskning.

Utveckla och implementera internationella standarder

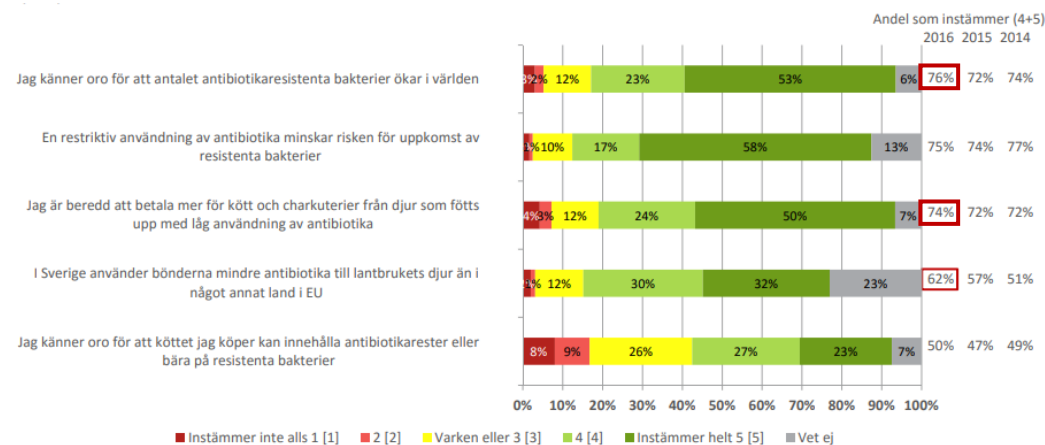

Källa: [Svensk strategi för arbetet mot antibiotikaresistens](#)

Svenska konsumenter rankar antibiotikaanvändning och resistens högt

Konsumenter idag förväntar sig att de varor som finns i handeln är säkra och produceras med god hänsyn till djurvälstånd. Studier tyder på att svenska konsumenters oro för antibiotikaresistenta bakterier har ökat. I en undersökning som gjordes för ett par år sedan om svenskars attityder till kött uppger 76% att de känner en oro. I samma studie säger sig tre av fyra konsumenter vara beredda att betala mer för kött/charkuterier från djur som fötts upp med en låg användning av antibiotika.

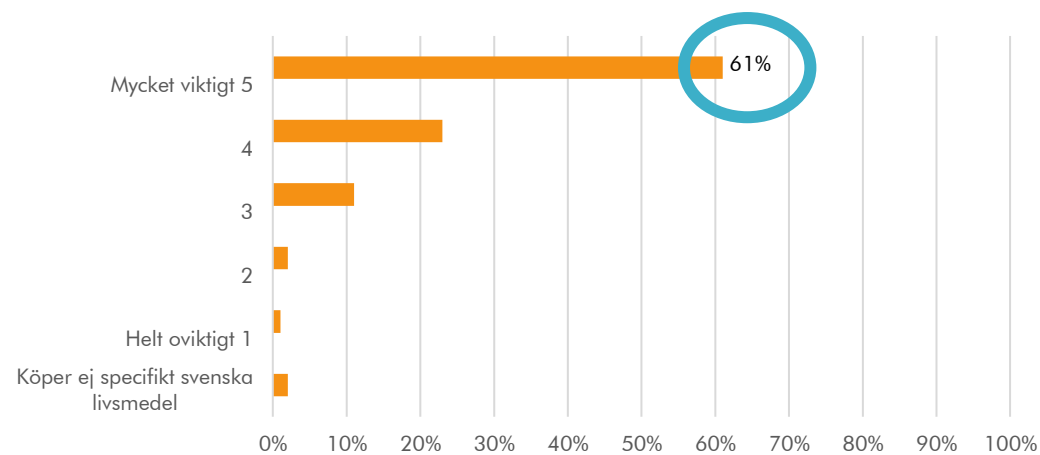
Ange i hur stor utsträckning håller du med om följande påståenden:

Källa: YouGov "Attityder kött", 2016

I en studie över attityder till svenska livsmedel anger 61% av svenska konsumenter att mindre antibiotikaanvändning är en mycket viktig faktor för att välja just svenska livsmedel. Det kan jämföras med de två övriga faktorerna som undersöktes: *Strängare miljökrav i Sverige* (44%) och *Djuren behandlas bättre i Sverige* (54%). Ytterligare en studie från 2020 visar att mindre användning av antibiotika i djuruppfödning är en av topp-3-orsaker till att svenska konsumenter väljer mat och dryck av svenskt ursprung*.

Hur viktig är faktorn "mindre antibiotikaanvändning i Sverige" för din vilja att köpa svenska animaliska livsmedel jämfört med livsmedel som producerats i andra länder?

Källa: YouGov "Animaliska livsmedel", 2015 samt Demoskop AB 2020

AXFOUNDATION

Lantbrukare centrala i arbetet mot antibiotikaresistens

Lantbrukare är centrala i arbetet mot antibiotikaresistens. För att minska antibiotikaförbrukningen med bibehållen god produktionsnivå och god djurvelfärd behöver lantbrukare tillsammans med veterinärer arbeta metodiskt för att **utveckla goda arbetssätt och rutiner**. Exempel på goda rutiner i djurhållningen som förebygger smittspridning är exempelvis att hålla olika åldersgrupper åtskilda, att vara noggrann med desinfektion, samt att behandla sjuka djur på individnivå.

! I vissa länder kommer en mycket stor del av veterinärens inkomst från försäljning av läkemedel, vilket gör att det också finns en ekonomisk **drivkraft hos veterinären som kan leda till överförskrivning** och i förlängningen antibiotikaresistens. Sedan ett par år tillbaka är den antibiotikaresistenta bakterien LA-MRSA ett ökande problem i många europeiska länder - hos både djur och människor.

AXFOUNDATION

Några konkreta lösningar

Ny och uppdaterad lagstiftning

Axfoundations antibiotikakriterier med tillhörande frågebatteri

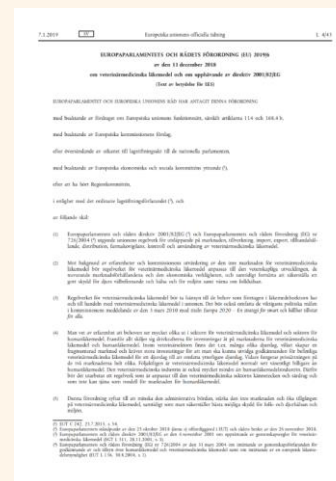
Svensk dagligvaruhandels branschöverenskommelse

Lagstiftning och frivilliga kriterier kompletterar varandra

Vilken antibiotika som får användas när och på vilket sätt inom livsmedelsproduktion regleras genom **lagstiftning både på nationell nivå och EU-nivå**. Eftersom handeln med livsmedel är global, krävs också globala lösningar – och då är dessa regelverk i vissa fall otillräckliga. Axfoundation menar att dagens lagstiftning ännu inte leder till en tillräckligt ansvarsfull användning av antibiotika i alla led och att lagstiftningen eller efterlevnaden av den släpar efter.

Ett bra exempel är användningen av antibiotika till djur i tillväxtfrämjande syfte – en åtgärd som är förbjuden i Sverige och inom hela EU, men tillåten för producenter i vissa länder utanför Europa. Eftersom inköp av livsmedel görs från hela världen räcker inte en lagstiftning till på lands- eller EU-nivå. Då behövs kompletterande **antibiotikakriterier** för branschen, men även **handfasta verktyg** som kan underlätta för inköpare att ha en effektiv leverantörsdialog.

Befintlig lagstiftning, frivilliga kriterier och branschöverenskommelser kompletterar varandra. Rätt använt kan de driva förändring i alla led - och inköpare kan ställa krav oavsett var livsmedlet är producerat.

Ny veterinärläkemedelslagstiftning inom EU gäller från 2022.

Uppdaterade frivilliga antibiotikakriterier för livsmedelsbranschen från 2020. [Ladda ner](#) ↴

2020 antog Svensk Dagligvaruhandel en ny branschöverenskommelse. [Ladda ner](#) ↴

Källa: [EUR-LEX](#), [Axfoundation](#), [Svensk Dagligvaruhandel](#)

Ny veterinärläkemedelslagstiftning inom EU

Den nya EU-lagstiftningen om veterinärläkemedel och läkemedel i foder ska minska användningen av antibiotika och på så sätt bromsa utvecklingen av antibiotikaresistens. Antibiotikaanvändningen i övriga EU-länder blir därmed mer lik den i Sverige. Lagen gäller från januari 2022.

Förstärkt förbud mot tillväxtbefrämjande antibiotika.

Förbud mot att använda antibiotika i förebyggande syfte.

Restriktioner för gruppbehandling.

Vissa antibiotika kan reserveras för människor.

Obligatorisk rapportering av totalförsäljning och användning djurslagsvis (införs stegvis).

Källa: [EUR-LEX](#)

Axfoundation's antibiotikakriterier 2.0

Antibiotikakriterierna är ett komplement till gällande lagstiftning. Det är ett **konkret verktyg** som företag och branschorganisationer kan använda i **dialog med leverantörer av kött, mejeriprodukter och sjömat** för att bidra till en ansvarsfull användning av antibiotika i djuruppfödningen och minska risken för utveckling av antibiotikaresistens.

Antibiotikakriterierna består av **åtta kriterier** som kan användas i inköpsarbetet som en kravställan till leverantörer. Dessutom finns ett **Frågebatteri** kopplat till kriterierna - ett verktyg för uppföljning och dialog med leverantörer i frågan om antibiotika och djurhållning.

Kriterierna och tillhörande frågebatteri ägs och förvaltas av **Axfoundation**. Den första upplagan kom redan 2014, och version 2.0 antogs 2020. Ambitionen är att uppdatera kriterierna regelbundet, i samarbete med branschen och med stöd av experter inom området. Kriterierna är **utvecklade i bred samverkan** med representanter från livsmedelsbranschen, akademi, civilsamhällsorganisationer, branschorganisationer och myndigheter.

Antibiotikakriterierna och tillhörande frågebatteri kan användas i inköpsarbetet som en kravställan till leverantörer. Kriterierna är kunskaps- och vetenskapsbaserade och tar hänsyn till rekommendation från bl.a. Europeiska läkemedelsmyndigheter och FAO.* Kriterierna tar inte upp frågan om rests substanser av antibiotika i livsmedel eller antibiotika inom växtodling, utan fokuserar endast på användning av antibiotika i djuruppfödning.

[Ladda ner](#)

Not: EU-kommissionen efterfrågade 2015 en s.k. scientific opinion från Europeiska Läkemedelsmyndigheten och europeiska livsmedelssäkerhetsmyndigheten om rekommendationer för minskat behov av antibiotika i djurhållningen. Detta resulterade i en publikation 2017 (RONAFA-opinionen). I RONAFA ingår ett underlag från Europeiska Veterinär federationen (FVE) där organisationen har svarat på ett antal frågor angående dominerande infektionssjukdomar, användande av antibiotika och möjliga åtgärder för att minska antibiotikaanvändningen. FAO kom 2019 med en publikation (Prudent and efficient use of antimicrobials in pigs and poultry) som innehåller rekommendationer både på en generell nivå då det gäller användningen av antibiotika men också praktiska råd då det gäller god djurhållning smittskydd och hantering av bakteriella infektioner för gris och fågel.

Axfoundations antibiotikakriterier 1-5:

För minskad, direkt antibiotikaanvändning

1

Antibiotika ska inte användas i tillväxtbefrämjande syfte.

Förklaring: Att använda läkemedel i syfte att öka djurets tillväxt utan mål att bota eller förebygga sjukdom eller att minska smittspridning är inte ansvarsfull användning av antibiotika. Att behandla djur med antibiotika i tillväxtbefrämjande syfte är förbjudet inom EU, men tillåts i vissa andra länder. Det innebär att det förekommer att producenter i dessa länder exempelvis tillsätter antibiotika i djurfodret för ökad tillväxt.

2

Antibiotika ska endast användas efter ordination av veterinär och ska vara godkända för användning till livsmedelsproducerande djur i enlighet med Codex*.

Förklaring: Det finns länder där antibiotika kan köpas receptfritt även om antibiotika för veterinärmedicinskt bruk är receptbelagt i många länder, bland annat inom EU.

3

Det ska finnas utförlig dokumentation av all användning av antibiotika, inklusive via foder och vatten. Ansvarig veterinär* ska regelbundet gå igenom och signera dokumentationen. Data över användningen av antibiotika bör vid förfrågan kunna tillhandahållas av aktörerna leverantörskedjan.

Förklaring: Regelbunden rapportering, analys och uppföljning av antibiotikaanvändning är en viktig del för att minimera den onödiga antibiotikaanvändningen till djur.

Om antibiotika återkommande används till alla, eller majoriteten av, djur i en viss ålderskategori ska skälen för detta dokumenteras, utredning ska genomföras av veterinär och ett åtgärdsprogram för att motverka hälsoproblemen ska tas fram och tillämpas. Målsättningen är att fasa ut återkommande användning.

Förklaring: Enligt WHO används det globalt sett mer antibiotika till friska djur än till sjuka människor. En orsak är återkommande gruppbehandling för att stimulera tillväxt och/eller förebygga sjukdom. Detta är inte ansvarsfull användning av antibiotika.

4

Användning av kolistin, fluorokinoloner samt tredje eller fjärde generationens cefalosporiner – antibiotika som är särskilt viktiga för humansjukvården - ska endast ske när veterinär bedömer att inga andra behandlingsalternativ är effektiva.

Förklaring: I dagsläget finns det några grupper av antibiotika som vi kan och bör göra oss mindre beroende av inom djuruppfödningen för att bevara möjligheten att behandla infektionssjukdomar hos människor. Dessa antibiotikagrupper är fluorokinoloner, 3:e och 4:e generationens cefalosporiner samt kolistin.

5

* Codex = Code of Practice to minimize and contain antimicrobial resistance, CAC/RCP 61-2005. Under vissa omständigheter, t.ex. för viss odling av matfisk, kan istället för veterinär en lämplig utbildad person som är auktoriserad i enlighet med nationell lagstiftning vara tillämplig (se Codex).

Axfoundations antibiotikakriterier 6-8:

Förebyggande, indirekta insatser som kan leda till minskad antibiotikaanvändning

6

För ett aktivt arbete med minskad antibiotikaanvändning i besättningen/på anläggningen ska en plan med rutiner för förebyggande hälsovård och minskad smittspridning finnas och följas. Planen ska ha fokus på strategiskt förebyggande djurhälsoarbete inklusive smittskydd och djurvelfärd och ska minst omfatta:

- Behov av karantän, vaccinationer och andra åtgärder för god hälsa.
- Rutiner för smittskydd vid besökare och vid in- och utförsel av djur till/från besättningen/anläggningen.
- Rutiner som minimerar smittspridning vid introduktion av nya djur och djurgrupper.
- Rutiner för djurflöden och smittskydd inom besättningen/anläggningen.
- Rutiner för rengöring och desinfektion av anläggningen.
- Rutiner för att hantera återkommande hälsoproblem i olika åldersgrupper.
- Rutiner för att aktivt minska behovet av antibiotika bland unga individer genom att minska stress.
- Rutiner för att regelbundet, omgångsvis eller årligen, analysera anläggningens användning av antibiotika och uppdatera hälsoplanen utifrån dessa resultat.

Förklaring: Det finns en tydlig koppling mellan god djurvelfärd och friska djur. För att ett djur ska ha en bra välfärd behöver miljön anpassas både till djurets fysiska och psykiska förutsättningar. För vissa djurslag är de unga djuren den största riskgruppen för sjukdomsutbrott som kräver antibiotikabehandling och tyvärr är lunginflammationer och diarréer vanligt förekommande, trots att det finns kunskap om hur en bättre djurhållning och smittskydd skulle kunna minska sjukdomsförekomsten och sjukdomsspridningen. En smutsig och trång miljö ökar risken för sjukdomar och sjukdomsspridning samt parasiter som minskar motståndskraften hos djuret. Är miljön dessutom karg kommer den inte kunna erbjuda djuren mental stimulans och en möjlighet för dem att utföra de mest grundläggande naturliga beteendena vilket leder till vantrivsel och frustration.

Djur ska inte stympas för att möjliggöra en bristfällig djurhållning.

Förklaring: Detta kriterium avser ingrepp som kan undvikas om djurmiljön är god, såsom svanskupering och näbbtrimning. Ingrepp såsom kastrering och avhorning är även det att klassa som stympningar men genomförs vanligtvis inte i första hand för att djurmiljön är bristfällig utan för att t.ex. minska aggression och skador på djuren. Alla ingrepp ska dock ske med föregående bedövning och smärtlindring oavsett i vilket syfte de utförs.

7

Djur ska hållas på ett sätt som ger dem utrymme att röra sig obehindrat och kunna vila på ett för djuren lämpligt sätt.

Förklaring: Djuren ska hållas på ett sätt som gör att det kan röra sig som är naturligt för dess art; t.ex. att kunna vända och sträcka ut sig i sin hela kroppslängd. System som innebär fixering eller burhållning av djur ska undvikas. Landlevande djur ska kunna ligga på ett plant och torrt underlag som inte ger upphov till skador. Exempelvis ska saggor som ska grisa hållas lösgående med tillgång till strömedel för att möjliggöra bobyggande, nötkreatur ska hållas lösgående men om mjölkkor hålls uppbundna ska det finnas en plan för utfasning av detta system och det rekommenderas att de ska rastas utomhus några gånger i veckan samt släppas ut på sommarbete.

8

AXFOUNDATION

Svensk dagligvaruhandels branschöverenskommelse om antibiotika

Svensk dagligvaruhandel har enats om en **branschgemensam överenskommelse om antibiotika**. En ny överenskommelse gjordes i september 2020 och utgår även denna från Axfoundations antibiotikakriterier. SvDHs branschöverenskommelse omfattar kriterierna 1-6.

Dagligvaruhandeln i Sverige tar fram branschöverenskommelser som oftast är uppkomna utifrån ett behov och vilja från handeln själva att vidta åtgärder kring en viss produkt eller hantering. Genom att ingå en branschöverenskommelse **åtar sig varje livsmedelskedja att sträva** efter att agera utifrån överenskommelsen.

Samtliga medlemmarna i branschorganisationen har antagit överenskommelsen: Axfood AB, Bergendahls Food AB, Coop Sverige AB, ICA Sverige AB, IKEA foods, Lidl Sverige KB och Livsmedelshandlarna.

[Ladda ner](#)

Branschorganisationen
för dagligvaruhandeln

Senast reviderad september 2020

Branschöverenskommelse - Kriterier mot antibiotikaanvändning vid djuruppfödning

Antibiotikaresistens är ett av de största hoten mot människors hälsa som världen står inför idag. Överanvändning av antibiotika i världen har lett till att bakterier utvecklar resistens mot antibiotika vilket får stora konsekvenser för sjukvården. Om inget görs mot antibiotikaresistensen kan vi i framtiden stå utan botemedel mot vanliga infektioner.

Antibiotikaanvändningen inom animalieproduktion är en bidragande orsak till ökad resistens. I svensk djuruppfödning är antibiotikaanvändningen låg och sker enbart i medicinskt syfte. Men totalt sätt, runt om i världen, ges stora mängder antibiotika till livsmedelsproducerande djur i förebyggande syfte. Därför har medlemsföretagen i Svensk Dagligvaruhandel antagit gemensamma kriterier som ska uppfyllas när företagen köper in kött, chark, mejeriprodukter¹ och sjömat.

Kriterierna bygger på Axfoundations frivilliga lista med kriterier för antibiotika och djurhållning som livsmedelsföretag kan ställa gentemot leverantörer vid inköp, för att minska antibiotikaanvändningen i livsmedelsproduktion. Dessa har tagits fram i en bred dialog med företag, akademi, myndigheter samt bransch- och civilsamhälle. Axfoundation har även tagit fram ett tillhörande frågebatteri. En anpassad version för dagligvaruhandeln finns på Svensk Dagligvaruhandels [hemsida](#).

Svensk Dagligvaruhandels medlemsföretag arbetar för att tillämpa följande kriterier mot antibiotikaanvändning vid inköp av sina egna märkesvaror:

AXFOUNDATION

Summerring

Vad kan du göra?

Ordlista

Tips om du vill lära dig mer

AXFOUNDATION

Vad kan göra?

I vardagen: Små val kan göra stor skillnad

Med enkla medel kan var och en av oss förebygga infektioner, använda antibiotika klokt och bidra till att läkemedel inte sprids i miljön. Vi kan alla bidra till att minska risken för spridning och utveckling av antibiotikaresistenta bakterier.

Förebygg infektioner genom att tvätta händerna för att undvika smitta.

Prata med din läkare eller veterinär om när antibiotika gör nytta.

Lämna in överbliven antibiotika på apoteket, istället för att använda eller slänga den.

På arbetet: Din roll i livsmedelsbranschen

Om du dessutom arbetar inom livsmedelsbranschen – med inköp, som lantbrukare eller producent – har du en nyckelroll i arbetet med att säkerställa att vi även fortsatt har tillgång till välfungerande antibiotika.

Lyft frågan om antibiotikaresistens med de leverantörer eller andra aktörer som du samarbetar med för att sprida kännedom och kunskap.

Ställ krav på dina leverantörer och samarbetspartners att de liksom du tar ansvar i att eliminera den onödiga och överdrivna användningen av antibiotika i livsmedelskedjan.

Ingen kan enskilt lösa den komplexa utmaning som antibiotikaresistens handlar om – men gemensamma insatser kan innebära en avgörande skillnad.

Ordlista

Antibiotika: Läkemedel som kan döda eller hämma tillväxten av bakterier för att bota infektioner hos människor, djur och ibland även växter.

Antibiotikakriterierna: Den frivilliga lista med kriterier och tillhörande frågebatteri som företag och branschorganisationer kan använda i dialog med leverantörer av kött, mejeriprodukter och sjömat för att bidra till en ansvarsfull användning av antibiotika i djuruppfödningen och minska risken för utveckling av antibiotikaresistens.

Bredspektrum-antibiotika: Antibiotika som är aktiv mot många olika typer av bakterier.

Cefalosporiner (3e och 4e generationen): Antibiotikatyp som bedömts som extra viktig för humansjukvård och för behandling vid många allvarliga infektioner, inte minst resistent bakterier.

Codex / Codex Alimentarius: En samling av internationellt erkända frivilliga standarder, vedertagen praxis, riktlinjer och andra rekommendationer avseende livsmedel, matproduktion och -säkerhet.

Fluorokinoloner: Antibiotikatyp som används vid många allvarliga infektioner, inte minst vid resistens mot annan behandling.

Kolistin: Antibiotikatyp som bedömts som extra viktig för humansjukvård. Kolistin är p.g.a. antibiotikaresistenta bakterier det enda antibiotika som fungerar vid mycket allvarliga infektioner såsom njurbäckeninflammation eller blodförgiftning orsakade av vissa multiresistenta bakterier.

MRSA - Meticillinresistent Staphylococcus Aureu: En känd multiresistent bakterie.

Multiresistent bakterie: En bakterie kallas för multiresistent om det står emot två eller flera slags antibiotika.

Smalspektrum-antibiotika: Antibiotika som är aktivt mot en eller några få typer av bakterier

Smittskydd: Insatser inom en rad samhällssektorer, som syftar till att skydda befolkningen mot spridning av smittsamma sjukdomar.

AXFOUNDATION

Tips om du vill lära dig mer

Vill du lära dig mer om antibiotikaresistens kopplat till livsmedelsproduktion? Det finns flera kostnadsfria digitala utbildningar kopplade till området.

Utbildningar & verktyg

- Onlineutbildning i antibiotikaresistens (Göteborgs Universitet).
[Till utbildningen](#)
- Onlineutbildning i sjukdomsprevention och minskad antibiotikaanvändning inom djurhållning (SLU).
[Till utbildningen – se tillgängliga datum](#)
- ReActs Toolbox med evidensbaserad information för att ta krafttag mot antibiotikaresistens.
[Till verktygslådan](#)

Rapporter

Data för antibiotikaanvändning finns i årliga rapporten Swedres-svarm. [Ladda ner](#)

Fakta om antibiotika

Faktablad om antibiotika och djur inom EU (Statens Veterinärmedicinska anstalt) [Ladda ner](#)

Håll dig uppdaterad

Prenumerera på Axfoundations nyhetsbrev om antibiotika djurskydd och handel:
www.axfoundation.se/nyhetsbrev

This is Axfoundation

Axfoundation works practically and concretely towards building a sustainable society. We see our organization as more of a 'do tank' than a think tank. Believing strongly in business as a driving force for change, we often initiate and run projects together with the private sector. Together we tackle local and global sustainability challenges based on practical issues related to the things we buy, the food we eat, the resources we use, and the people we meet.

Axfoundation takes on sustainability challenges holistically at the point where environmental, social and economic sustainability meet and overlap. We accelerate and innovate solutions within four programs: Future Food, Circular Economy, Sustainable Production and Consumption, and Inclusive Societies.

Axfoundation was founded in 1993 by Antonia Ax:son Johnson. This report presents highlights and results from a selection of initiatives to which Axfoundation has contributed from the beginning of 2018 through early 2020.

Industry associations

Labels & standards

Private sector

Networks

Our projects engage and reach

22,000+

sustainability professionals, entrepreneurs, supply managers, factory workers, suppliers, primary producers, door openers, policy makers, executives and many others.

Accelerators & incubators

Axfoundation works together with over

40 researchers

to find solutions to complex business problems and ensure our ventures and results are research based.

Axfoundation acts as a bridge

Researchers

Practitioners

Academia

Public sector

Civil society

Our 15 employees

are proud business developers, facilitators and sustainability experts with an entrepreneurial approach to solving problems.

225

partners across sectors and industries.

Trade Unions

Act to inspire & inspire to act

www.axfoundation.se/antibiotika

AXFOUNDATION